

Hørings svar fra Vestfold på NOU 2024:7, Norge og EØS: Utvikling og erfaringer

EØS-utredningen gir etter Vestfold fylkeskommune sin mening god oversikt over status og utfordringer for EØS-avtalen 30 år etter at denne trådte i kraft. Til tross for betydelige endringer i Europa og globalt de senere årene, og at samarbeidet innad i EU og mellom EU og Norge er utvidet og styrket, er mange av utfordringene knyttet til EØS-avtalen her hjemme de samme som i 2012. Fortsatt er det for lite informasjon, dialog, kunnskap, og kompetanse om EU og EØS til å utnytte potensialet vi har som region og nasjon i dette samarbeidet. Generell inkludering av fylkeskommuner og kommuner i arbeidet med EØS er for lavt på de fleste områder, noe som igjen påvirker engasjement og interesse for Europapolitikken totalt sett.

Med utgangspunkt i EØS-utredningen NOU 2024:7 vil Vestfold fylkeskommune løfte fram følgende punkter som viktige, og som bør følges opp med konkrete tiltak;

1. Behov for mer informasjon, åpenhet og dialog

EØS-avtalen er Norges viktigste og mest omfattende avtale, og det er derfor avgjørende med god informasjon, åpenhet, dialog og inkludering av fylkeskommuner, kommuner og befolkningen ellers.

EØS-utredningen påpeker at det i dag finnes få mekanismer for å aktivere den offentlige debatten når viktige spørsmål avgjøres på EU-nivå. Fraværet av debatt i det offentlige rom og manglende oppmerksomhet i media fører til at det generelle kunnskapsnivået om EU og EØS i Norge er lavt. I tillegg understreker utredningen at norske borgeres rettigheter gjennom EØS-avtalen i liten grad løftes fram når en snakker om hvordan samarbeidet med EU fungerer gjennom EØS-avtalen.

Vestfold fylkeskommune ser det som viktig at saker som berører EØS-avtalen, og som har innenrikspolitiske konsekvenser, settes på dagsorden og debatteres. Dette vil også kunne bidra til mer mediaoppmerksomhet. Økt åpenhet og informasjon om EU og EØS er viktig for å tette noe av det demokratiske gapet som følger av at Norge ikke er en del av det politiske beslutningssystemet i EU. Vestfold erfarer at fylkeskommunene på Østlandet er enige i at en aktiv europapolitikk er viktigere og mer utfordrende nå enn før. Oversettelse av underlag til norsk samt bedre veiledning overfor fylkeskommuner og kommuner, vil kunne bidra til økt dialog og bredere forståelse. EØS-databasen bør gjøres mer brukervennlig der bl.a. saker som er spesielt viktige for fylkeskommuner og kommuner, kan framheves og beskrives bedre. Økt bruk av digitale høringer, etter samme mal som EU-kommisjonen benytter, bør vurderes for å få inn synspunkter og innspill til utforming av norske posisjoner i en tidlig fase så vel som i forbindelse med implementering av EØS-regelverk i Norge.

2. Kunnskap og medvirkning må settes høyere på dagsorden

EØS-utredningen påpeker at EØS-avtalen i stor utstrekning forvaltes gjennom det kommunale og fylkeskommunale nivået. I EU er det generelt antatt at om lag ¾ av EU-retten forvaltes av kommuner og regioner og utvalget legger til grunn at det trolig er på samme nivå i Norge. Utredningen viser samtidig til at det i perioden fra 2012-2023 er vedtatt en stor mengde nytt regelverk som hovedsakelig eller delvis forvaltes av kommuner og fylkeskommuner.

Kunnskap er avgjørende for å kunne utnytte EØS-avtalen til beste for Norge. Hele forvaltningssystemet bør inkluderes i prosesser og oppfølging av avtalen – politisk, faglig og administrativt.

Vestfold fylkeskommune støtter utvalgets påpekning av at det er krevende for kommuner og fylkeskommuner å sette seg inn i EU-kommisjonens forslag, og at sentralforvaltningen her i Norge sjelden utarbeider oppsummeringer, konsekvensnotater, veiledninger eller oversetter dokumenter som kan bidra til å lette arbeidet for fylkeskommunene.

Vestfold fylkeskommune støtter utvalgets tilrådning om at regjeringen må legge til rette for sterkere involvering av alle berørte parter i tidlig fase av EØS-arbeidet. Behovet for samordning og tverrfaglig fokus er økende som følge av EUs arbeidsform med større og sektorovergripende pakker.

Videre vil Vestfold fylkeskommune oppfordre norske myndigheter til ikke å begrense handlingsrommet i forbindelse med implementering av EU-lovgivning i Norge. Norske aktører må få de samme rammevilkårene som aktører i EU-landene. Som eksempel trekkes fram statsstøtte og gruppeunntaksforordningen (GBER). Det er derfor viktig at fylkeskommuner og kommuner involveres gjennom hele prosessen fra tidlig intervensjon, i høringsinnspill og dialog og i implementeringen av EØS-relevant regelverk i Norge. Fylkeskommunene bør bl.a. inkluderes i spesialutvalgenes arbeid med EØS.

3. Utvikling og bevaring av kompetanse om EU-EØS på alle nivåer må prioriteres

Kapasitet og kompetanse om EU/EØS på alle forvaltningsnivåer må utvikles og utnyttes bedre for å fremme norske interesser og utnytte mulighetene i EØS-avtalen og andre avtaler Norge har med EU. EU-EØS er blitt en integrert del av det ordinære arbeidet i hele forvaltningen.

Vestfold fylkeskommune ser positivt på utvalgets tilrådning om at mer må gjøres for å bevare og videreutvikle EØS-kompetansen i sentralforvaltningen, direktoratene, fylkeskommunene og kommunene. EØS-kompetanse er til dels ferskvare og krever kontinuerlig oppdatering.

Vestfold fylkeskommune støtter EØS-utvalgets påpekning av at det trengs mer kompetanse og ressurser på regionalt nivå for å kunne håndtere påvirkningsarbeidet på en god måte. EU/EØS griper inn i de fleste områder av fylkeskommunenes arbeid og er spesielt sentralt for samfunnsutviklerrollen.

EØS-utredningen trekker fram en mer systematisk bruk av nasjonale eksperter. Vestfold fylkeskommune mener at ansatte i fylkeskommunene også bør gis mulighet til å bekle roller som nasjonale eksperter i EU-kommisjonen. For å gjøre det mulig bør det settes av nasjonale midler til

å kompensere fylkeskommunene. Et slikt tiltak vil kunne bidra til å øke EØS-kompetansen, engasjementet og forståelsen av EU/EØS i alle ledd.

4. Mulighetene til påvirkning gjennom flere kanaler bør utnyttes bedre

Fylkeskommunene har flere kanaler i Europa som kan benyttes for å fremme norske interesser. For eksempel er Interreg-programmenes strukturer en viktig arena for dialog med EU-kommisjonen og EUs medlemsland. Her deltar både politikere og fagfolk fra fylkeskommunene.

EØS-utredningen framhever at det i tilknytning til de delene av EU-prosessene som Norge ikke har tilgang til, vil et samarbeid med land og regioner i EU med samme interesser kunne være viktig. Vestfold fylkeskommune viser i den sammenheng til at fylkeskommunene på Østlandet og andre deler av Norge deltar i flere ulike europeiske organisasjoner og nettverk som driver påvirkningsarbeid overfor EU. På den måten bidrar fylkeskommunene til å fremme norske posisjoner direkte mot EU. EØS-utvalget påpeker at denne arbeidsmåten kan være mer effektiv i noen saker for å få gjennomslag enn ved å gi norske nasjonale innspill som et utenforland.

For å lykkes med påvirkningsarbeid ovenfor EU, kreves et mer systematisk samarbeid nasjonalt for å utforme norske posisjoner i tidlig fase. Vestfold fylkeskommune påpeker at det er stort rom for forbedringer for å utnytte potensialet i et norsk lagarbeid med involvering av regionalt forvaltningsnivå.

5. Deltakelse i EUs programsamarbeid er viktig for fylkeskommunene

EUs programsamarbeid er finansielle instrumenter for å iverksette EUs politikk og fremme samarbeid mellom medlemslandene. Gjennom protokoll 31 i EØS-avtalen gis Norge anledning til å kjøpe seg inn i EUs programmer.

Deltakelsen i EUs programsamarbeid er av stor betydning og gir tilgang til god praksis og ressurser til samfunnsutviklingen i fylkene. I henhold til EØS-utredningen åpner denne deltakelsen for ekstern finansiering, nye samarbeidsmodeller og kompetanse som kommunal sektor ikke vil ha tilgang til gjennom nasjonale ordninger.

I denne forbindelse trekker Vestfold fylkeskommune spesielt fram Interreg-programmene som viktige for lokalt og regionalt nivå. Det er særs viktig at norske midler settes av til fortsatt deltakelse i Interreg, der norske aktører gis samme utgangspunkt som EUs regioner og at rammene er forutsigbare gjennom programperioden.

Programmene for forskning, utdanning, digitalisering og kultur, er også av stor betydning for fylkeskommunene. Vestfold fylkeskommune oppfordrer til at Norge fortsetter å delta i disse, samtidig som en bør benytte seg av enda flere muligheter for programsamarbeid gjennom EØS-avtalen i neste periode. F.eks. bør Norge kjøpe seg inn i klima- og miljøprogrammet LIFE. Vestfold fylkeskommune forventer at fylkeskommunene inviteres inn i prosessen med vurdering av programdeltagelse for perioden 2028-2035.

6. Kunnskap om EU-EØS må inn i utdanningen nå!

EØS-utredningen trekker fram at mangel på informasjon og læring om EU og EØS i skolen hindrer en realistisk og kunnskapsbasert debatt om Norges forhold til EU. Manglende oppmerksomhet om EØS-avtalen i grunnskolen og videregående skole ble påpekt allerede i 2012-utredningen. En

gjennomgang av nåværende læreplaner viser ifølge utvalget liten endring, og de konstaterer at Europa, EØS, EFTA og EU fortsatt ikke er en del av læreplanen i for eksempel samfunnsfag. I læreplanene knyttes EU-EØS i hovedsak til internasjonalt samarbeid. Det at EØS-avtalen har stor betydning for norsk samfunnsliv vies liten oppmerksomhet, og utvalget påpeker at dette er et demokratisk problem i dagens samfunn, men ikke minst fremover for den oppvoksende og fremtidige stemmeberettigede generasjon.

Vestfold fylkeskommune er kjent med at dette faktum ble framhevet i høringsinnspill til EØS-utredningen i 2012, og i høringen på nye læreplaner for samfunnsfag i 7 og 10 trinn og vg1 i mars 2013. Sammen med UD ble det tatt initiativ til et prosjekt med søkelys på EU og EØS og de unge. Gode eksempler ble hentet inn fra våre naboland Sverige og Danmark. Et pilotprosjekt med midler fra UD ble gjennomført. NDLA (Nasjonal digital læringsarena), som er eid av fylkeskommunene og er en digital og fleksibel læringsarena, fikk i oppdrag å utvikle EU/EØS moduler for lærere og elever i samfunnsfag i videregående skole. NDLA samarbeidet med SIU, nå HKDIR (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse), i produksjonen av digitalt læringsmateriell. Vestfold fylkeskommune anbefaler at resultater og erfaringer fra dette prosjektet sees nærmere på, og vurderes som grunnlag for raskt å kunne ta tak i kunnskapsutfordringene i skoleverket.

Fylkeskommunene er skoleeiere og ansvarlige for videregående opplæring, lærlinger og voksenopplæring. Vestfold fylkeskommune vurderer kunnskap om EU/EØS som særs viktig for å forstå hvordan EU/EØS påvirker samfunnet og individene i Norge. Vestfold fylkeskommune er kjent med at flere fylkeskommuner oppfordrer til en nasjonal dugnad for å styrke kunnskap og læring om EU og EØS i skolen.